

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมบุพกาล (Primary Society) กระบวนการยุติธรรมจะมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายมาเจรจาไกล่เกลี่ยกัน หากตกลงกันไม่ได้ก็จะให้หัวหน้าเผ่าเป็นคนชี้ขาดตัดสินคดี ต่อมาเมื่อสังคมมีความเจริญซับซ้อนขึ้นจนทำให้เกิด “รัฐ” มาเป็นผู้ดูแลรักษาความสงบภายในของประเทศ กระบวนการยุติธรรมก็พัฒนามาพร้อมกับวิวัฒนาการของกฎหมายซึ่งจะมีกฎหมายในทางเทคนิคมากขึ้น กระบวนการยุติธรรมของรัฐ จึงมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทน หรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาจิตใจแก่ผู้เสียหาย และเมื่อมีการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ก็จะประสบปัญหาเรื่องการมีนักโทษล้นคุก ทำให้รัฐต้องเสียงบประมาณและบุคลากรในการแก้ปัญหาดังกล่าว อีกทั้งเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นโทษไปแล้วสังคมก็ตีตราบุคคลเหล่านั้นทำให้ผู้กระทำความผิดยากที่จะกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ ในที่สุดผู้กระทำความผิดเหล่านั้นก็หันกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งทำให้ปัญหาอาชญากรรมมีลักษณะที่วนเวียนไม่จบสิ้นยากที่จะแก้ไขได้

ในสังคมปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Process) มีลักษณะเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เข้ามามีบทบาทในการเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรนำระบบมาใช้เพื่อให้คดีสามารถยุติลงโดยไม่ต้องมีการชี้ขาดตัดสินจากรัฐ หรือหากมีการชี้ขาดตัดสินจากรัฐก็จะทำให้การกำหนดโทษนั้นน้อยลงได้ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องไปเรียนแบบพฤติกรรมกระทำความผิดแล้วออกมากระทำความผิดซ้ำอีก อีกทั้งยังเป็นการเยียวยาผู้เสียหายได้เป็นอย่างดี

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในส่วนของภาครัฐนั้นอาจจะเริ่มที่การสอบสวนฟ้องร้อง ซึ่งในชั้นสอบสวนฟ้องร้องนั้น ถือว่าเป็นขั้นกำหนดคดี กล่าวคือ เป็นการกำหนดข้อเท็จจริงก่อนมีการชี้ขาดตัดสินจากองค์กรตุลาการ ในประเทศไทยการสอบสวนฟ้องร้องนั้น มีการแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยการสอบสวนนั้นเป็นเรื่องของพนักงานสอบสวน ส่วนการฟ้องร้องเป็นเรื่องของพนักงานอัยการ โดยถือว่าการสอบสวนเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ในการทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ หลังจากที่มีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

แล้ว ดังนั้นหากกระบวนการสอบสวนนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอีกวิธีหนึ่ง โดยจัดให้มีผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ชุมชน เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน เพื่อให้คดีอาญาบางประเภทสามารถยุติลงได้โดยไม่ต้องมีการฟ้องร้อง ก็สามารถลดปริมาณคดีไม่ให้ไปสู่กระบวนการในชั้นศาล ยกตัวอย่างเช่น คดีความผิดอาญาอุทกภัย ซึ่งกฎหมายเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบปรับ หรือความผิดอาญาที่ยอมความได้ หากคู่กรณีตกลงยอมความจนนำไปสู่การถอนคำร้องทุกข์ก็เป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนยุติการดำเนินคดีหรือในความผิดที่กระทำโดยประมาทซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเจรจาตกลงค่าเสียหายชดใช้กันจนเป็นที่พอใจ และพฤติกรรมแห่งความประมาทนั้นไม่ใช่เรื่องร้ายแรง พนักงานสอบสวนสามารถทำความเข้าใจทางคดีไม่ควรฟ้องผู้กระทำความผิดต่อพนักงานอัยการ เพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้ (เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ในชั้นอัยการเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยดุลพินิจ)

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก จึงมีข้อพึงระวังว่าหากนำมาใช้โดยไม่มีข้อจำกัด ก็อาจทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม และอาจทำให้เหยื่อหรือผู้เสียหายไม่ได้รับความคุ้มครองตามปกติ ดังนั้นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จึงต้องพิจารณาอย่างมีขอบเขต

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

เนื่องจากผู้ศึกษามีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยผู้ศึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในด้านการสืบสวน ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ถือว่าเป็นส่วนเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของชั้นศาล และปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับปริญญาโท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สาขาบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมในทุก ๆ ด้าน เริ่มตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ รวมถึงการคุมประพฤติ แต่จะเน้นที่งานด้านตำรวจ โดยจะศึกษาถึงความเป็นมา สาเหตุ แนวทางแก้ไข แนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา วิวัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ขอบเขตในการบังคับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวน

ในฐานะที่นักศึกษารับราชการอยู่ที่สถานีตำรวจนครบาลจักรวรรดิเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวน มีความเห็นว่าพนักงานสอบสวนในฐานะที่เป็นองค์กรเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ควรที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในขั้นตอนของพนักงานสอบสวน เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งหมดมีความสมบูรณ์ในแง่การบังคับใช้ยิ่งขึ้น อันจะทำให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย
2. ศึกษาทัศนะของพนักงานสอบสวนในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการสอบสวน
3. เพื่อแสวงหาแนวทางนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมมาใช้ในชั้นสอบสวน

ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาขอบเขตของเนื้อหากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา ในขั้นตอนของพนักงานสอบสวน

ศึกษาหลักการแนวคิดวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเน้นศึกษาทัศนะของพนักงานสอบสวนใน บก.น.6

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา สรุปสำนวนการสอบสวนมีความเห็นทางคดีส่งพนักงานอัยการต่อไป

2. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำให้กลับคืนดีดั้งเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 12) หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่มีแนวคิดไปในทางให้ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยได้สำนึก และยอมรับผิดในสิ่งที่ได้กระทำลงไป ผู้เสียหาย หรือเหยื่อได้บอกกล่าวถึง ความทุกข์ทรมานและเจ็บปวดที่ได้รับจากกระทำของผู้กระทำความผิด หรือ จำเลย และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ในการแก้ไขปัญหาฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเยียวยาความเสียหาย แก่ผู้เสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก หมายถึง กระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ เป็นทางเลือก เพื่อใช้เป็นมาตรการแบ่งเบาภาระคดี ออกจากกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน ในการดำเนินคดี

3. ขั้นสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

4. บก.น.6 หมายถึง กองบังคับการตำรวจนครบาล 6 ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมตำรวจซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการป้องกันปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย รักษาความสงบเรียบร้อยและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน แบ่งแยกออกมาจากกองบัญชาการตำรวจนครบาล ซึ่งรับผิดชอบทั่วกรุงเทพมหานคร โดยมีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมในเขตท้องที่สถานีตำรวจ ซึ่งประกอบด้วยสถานีตำรวจนครบาลในสังกัด 8 สถานี ดังนี้

1. สถานีตำรวจนครบาลจักรวรรดิ
2. สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง
3. สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์
4. สถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชย 1
5. สถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชย 2
6. สถานีตำรวจนครบาลบางรัก
7. สถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน
8. สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย
2. ทราบถึงทัศนคติของพนักงานสอบสวนต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการสอบสวน
3. ทราบถึงแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมมาใช้
ขั้นสอบสวน